

Interkulturalno učenje

T-Kit
Interkulturalno
učenje

Koordinator T-kit serijala:

Silvio Martineli (Silvio Martinelli)

Urednici ovog T-kita:

Silvio Martineli i Mark Tejlor (Mark Taylor)

Autori ovog T-kita: (pogledajte i pretpostavljenu stranu)

Arne Gilert (Arne Gillert)

Muhamed Hadži-Kela (Mohamed

Haji-Kella)

Maria de Hezuš Kaskao Gedeš (Maria de Jesus Cascão Guedes)

Aleksandra Rajkova (Alexandra Raykova)

Klaudija Šahinger (Claudia Schachinger)

Mark Tejlor (Mark Taylor)

Uređivački komitet

Bernard Abrinjani (Bernard Abrignani)

Nacionalni institut za mlade i popularnu edukaciju (*Institut National de la Jeunesse et de l'Education Populaire*)

Elizabet Hart (Elisabeth Hardt)

Evropska federacija za interkulturalno učenje (*European Federation for Intercultural Learning*)

Ester Hukvej (Esther Hookway)

Lingva Franka (*Lingua Franca*)

Kerol-En Moris (Carol-Ann Morris)

Evropski omladinski forum (*European Youth Forum*)

Heder Roj (Heather Roy)

Svetska asocijacija ženskih vodiča i ženskih izviđača (*World Association of Girl Guides and Girl Scouts*)

Sekretarijat

Zabine Van Migem (Sabine Van Migem)

– *administrativna podrška*

Ženevjev Vuds (Genevieve Woods)

– *bibliotekarka*

Korice i dizajn Spifija

„Velika familija” (The Big Family)

Specijalnu zahvalnost dugujemo:

Patriku Peninksu (Patrick Penninckx) koji je koordinirao početak serijala

T-kit, pružao kontinuiranu podršku i omogućio povezivanje sa ostalim projektima u okviru Partnerskog programa.

Za doprinos u prvoj fazi projekta

se takođe zahvaljujemo Ani Kozgrouv (Anne Cosgrove) i Leni Kalibatet

(Lena Kalibataite).

Svi izdavači i autori su dali saglasnost da se njihov materijal reprodukuje.

Na kraju, ali ne i najmanje važno, želimo da se zahvalimo ljudima koji su svojim različitim sposobnostima, u raznim momentima i na različite načine, doprineli da sve ovo postane moguće!

COUNCIL OF EUROPE & EUROPEAN COMMISSION
TRAINING-YOUTH

Council of Europe

DG IV

Directorate of Youth and Sport

European Youth Centre Strasbourg

30 Rue Pierre de Coubertin

F-67000 Strasbourg, France

Tel: +33-3-88 41 23 00 – Fax: +33-3-88 41 27 77

European Youth Centre Budapest

Zivatar ucta 1-3

H-1024 Budapest, Hungary

Tel: +36-1-212-4078 – Fax: +36-1-212-4076

European Commission

DG Education and Culture

Unit D5: Youth Policy and Programmes

Rue de la Loi, 200

B-1049 Brussels, Belgium

Tel: +32-2-295 1100 – Fax: +32-2-299 4158

2.4.4 Diskusija o kulturi Žaka Demorgona (Jacques Demorgon) i Markusa Molca (Markus Molz)

Demorgon i Molc (1996) otvoreno poriču bilo kakvu nameru da stvaraju još jedan teorijski model kulture. U samoj prirodi kulture je, kažu, da je svaka njena definicija u osnovi pod uticajem (kulturnog) porekla onog koji je definiše: niko ne može da bude „prečišćen“ od kulture.

Obzirom na to, Demorgon i Molc vide svoj članak kao doprinos pogledu na diskusije o kulturi i onome što neko iz toga može naučiti.

Pojedini veoma kontroverzni delovi u ovoj diskusiji o kulturi navode na tri glavne protivrečnosti, kažu oni:

- Kako razumeti tenziju između stabilnosti kulture i dugotrajnih struktura kulture, sa jedne strane, i procesa kulturoloških promena i novina, sa druge strane?
- Kako se nositi sa odnosom između „kulturalnog“ i „interkulturalnog“: Da li je prvo postojala „kultura“, pa se ostvario njen udeo u interkulturalnim susretima? Ili kulture postoje samo u konstantnoj interakciji sa drugim kulturama?
- Da li treba naglašavati univerzalne osobine ljudskog roda (ono što nam je svima zajedničko), i gledati na ljude kao na *pojedince*, gde se kultura pojavljuje kao osobina pojedinca? Ili govorimo o postojanju samo jedne, globalne kulture (*univerzalistički pristup*)? Ili treba naglašavati ulogu kulture, prepoznati opšte prihvaćenu raznovrsnost sveta, i gledati na ljude kao pripadnike kulturoloških grupa, gde su sve kulture u suštini jednako dobre (*relativistički pristup*)?

Ova pitanja mogu izgledati prilično akademski i bez praktične vrednosti. Ipak, ona imaju političke posledice: da li se promena vidi kao pretnja ili ne (prvo pitanje)? Da li se kulturalna raznolikost jedne zemlje posmatra kao preduslov postojanja kulture ili je ona pretnja nečemu što se smatra „originalnom“ kulturom (drugo

pitanje)? Da li se stanovnici jedne zemlje vide kao pojedinci prema kojima se treba ophoditi jednako (francuski model prava pojedinca), ili kao pripadnici grupa, kojima pripadaju prava njihove grupe (holandski model društva koga čine različite grupe od kojih svaka ima svoje institucije) (treće pitanje)?

U pokušaju da prevaziđu ove tenzije, Demorgon i Molc uvode ono što bih nazvao modelom kulture. Oni kažu da se kultura može razumeti samo kada se poveže sa konceptom adaptacije. Ljudi se konstantno nalaze pred izazovom uspostavljanja trajne veze između svog unutrašnjeg sveta (potreba, ideja itd) i spoljašnjeg sveta (okruženja, drugih ljudi itd). Ovo se dešava u konkretnim situacijama koje bi trebalo da budu osnova za analizu. U svim ovim situacijama, individua kreira svoje okruženje (svaka osoba može uticati na ono što se dešava oko nje), ali i okolina menja nju (svaku osobu može promeniti ono što se dešava oko nje). I jedno i drugo, promena okruženja i promena osobe usled uticaja okruženja, dve su strane jednog novčića - „adaptacije“.

Više naučno govoreći, Demorgon i Molc definišu jednu stranu novčića kao „asimilaciju“. Pod ovim podrazumevaju proces u kome ljudska bića prilagođavaju spoljašnji svet svojoj realnosti. Ono što opažamo spolja ulazi u već postojeće „fioke“ i strukture mozga. Ekstremni primer asimilacije mogu biti deca koja se igraju. Svaka gomila peska (realnost spoljašnjeg sveta) deci može izgledati kao Mont Everest (unutrašnja imaginacija). Dok se penju uz to „brdo“, deca asimiliraju realnost u svoju maštu; interpretacija stvarnosti postaje okvir njihovih akcija. Oni se ne penju na gomilu peska već na Mont Everest. Ali, ne asimiliraju samo deca: kada nekoga vidimo prvi put, steknemo neki utisak o njegovom/njenom izgledu. Na osnovu te ograničene informacije, interpretiramo ko je on/ona - i tada koristimo informacije koje već postoje u našem mozgu, često stereotipe, da bismo „znali“ više o toj osobi i da bismo odlučili koji je to odgovarajući način po kome ćemo se ponašati u njenom prisustvu.

Drugu stranu novčića Demorgon i Molc zovu „akomodacija“. Pod ovim se podrazumeva proces u kome se strukture u mozgu (kognitivne sheme)

menjaju obzirom na informacije koje pristižu spolja. Nekoga možemo sresti i na početku interpretirati njegovo/njeno ponašanje u svetlu stereotipa. Ali, nakon nekog vremena, možemo naučiti da je realnost drugačija, da se naši stereotipi, sheme u mozgu, ne slažu sa realnošću. I tada ih menjamo.

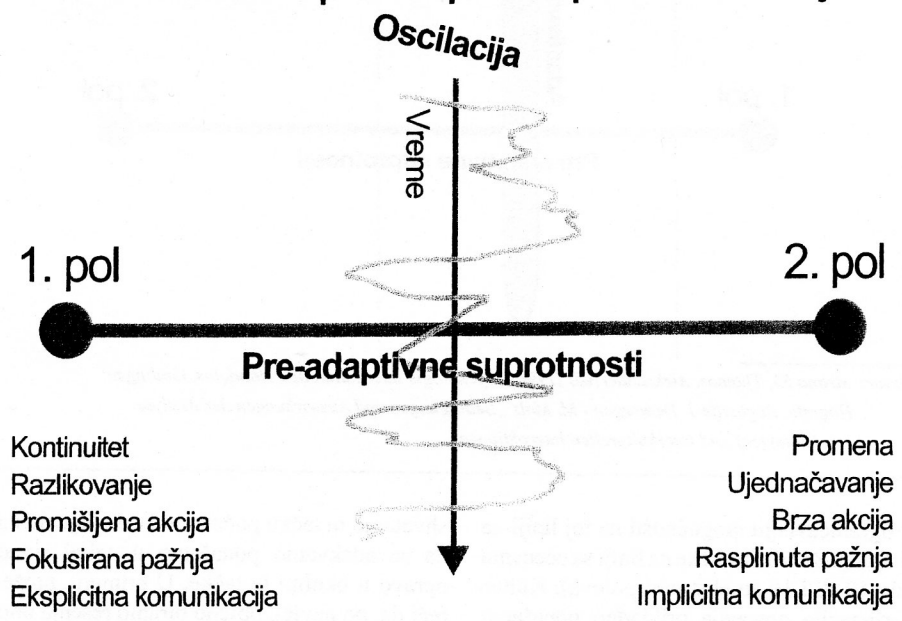
Ni ekstremna asimilacija ni akomodacija nisu od pomoći. U stanju isključive akomodacije preplavile bi nas sve informacije spolja sa kojima treba da se nosimo, koje „naivno“ primamo i kojima dopuštamo da promene način na koji razmišljamo. U stanju ekstremne asimilacije, poricali bismo realnost i, na kraju krajeva, ne bismo mogli da preživimo.

U poređenju sa životinjama, ljudska bića su genetski manje unapred formirana, mnogo manje stvari je unapred biološki „pripremljeno“ za nas. Zbog toga, postoje mnoge situacije na koje nemamo instiktivne ili biološki predodređene reakcije. Imamo potrebu da razvijemo sistem koji će nam obezbediti snalaženje u svim ovim situacijama, kako bismo se lakše i uspešnije

adaptirali. Ovaj sistem je ono što Demorgon i Molc zovu - kulturom. Funkcija adaptacije je onda da očuva ili poveća mogućnost da se ponašamo na odgovarajući način u što više situacija u kojima se možemo naći. U tom smislu, kultura je ona struktura koja obezbeđuje orijentaciju u takvim situacijama (ovo treba razumeti kao moždane strukture koje su osnova procesima asimilacije i akomodacije), i ona je produžetak naše biološke prirode. Kultura postoji iz potrebe za snalaženjem u situacijama za koje nemamo biološki predodređene reakcije.

Ako je tako, i ako je smisao adaptacije orijentisati se, snaći se, onda se ona javlja sa pojavom tenzije između asimilacije i akomodacije. Sa jedne strane, postoji potreba da se razvije stabilna struktura, skup ponašanja koje možemo generalizovati i upotrebiti u najrazličitijim situacijama, jer ne možemo svaki put iznova počinjati ni iz čega (potpuno prazne glave). U procesu asimilacije, kultura je kao mentalni softver, kako to kaže Hofstede, koji koristimo za obradu svih informacija dostupnih iz spoljašnjeg sveta.

Slika 3: Izabrani pre-adaptivni opoziti i oscilacije

Izvor: strana 54, Thomas, Aleksander(ed) (1996) *Psychologie interkulturellen Handelns*, Göttingen: Hogrefe. Poglavlje J. Demorgon i M. Molz „Bedingungen und Auswirkungen der Analyse von Kultur(en) und Interkulturellen“. Adaptirano izdanje.

Ipak, Demorgon i Molc naglašavaju da, kada bi kultura bila samo mentalni softver koji se programira dok smo još mladi, ne bismo mogli da se prilagođavamo novim okolnostima i snalazimo se u skladu sa njima. Ljudskim bićima potrebna je sposobnost akomodacije kako bi se orijentisali, menjali okvire po kojima se snalazimo, a sve to ne bi li preživeli.

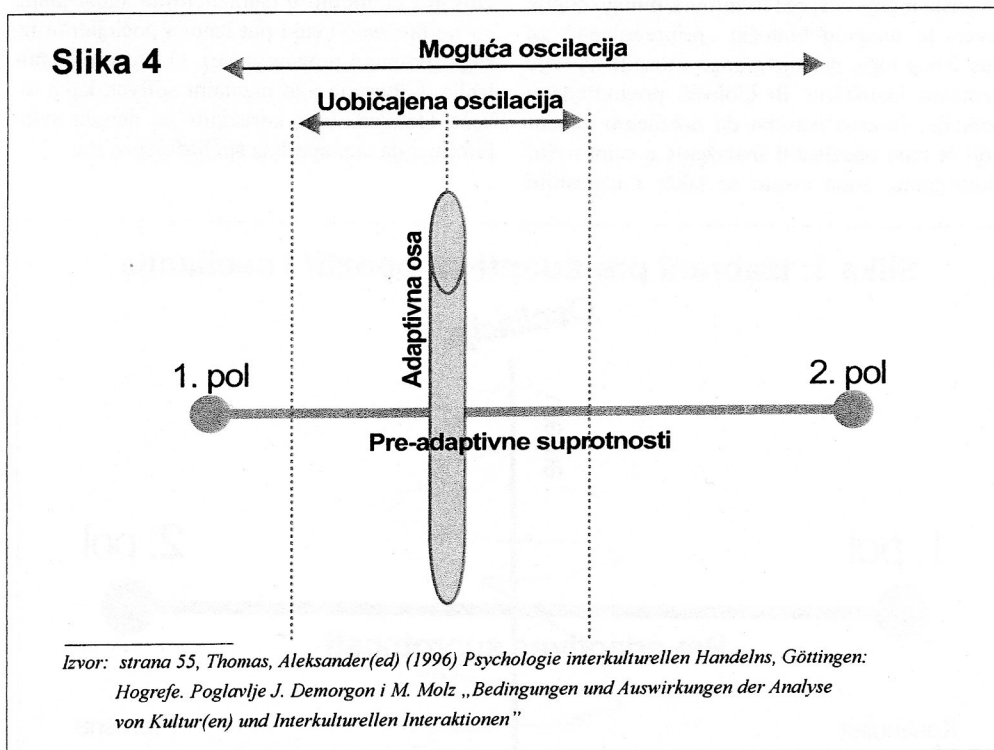
U tom smislu, ponašanje u bilo kojoj situaciji je skoro uvek mešavina između ponavljanja naučenog, uspešnih reakcija, kulturom usmeravanog skupa akcija i pažljivog prilagođavanja postojećoj situaciji.

Ako zamislimo takvu situaciju, od početka imamo širok spektar opcija kako se ponašati između suprotnosti: naše reakcije mogu biti

brze, ali bez previše informacija, ili možemo biti informisani, ali reagovati sporije. Možemo se koncentrisati na jedan aspekt situacije, ili nam pažnja može biti usmerena na sve što se dešava oko nas. Možemo biti jasni, eksplicitni u komunikaciji (unositi detaljna objašnjenja), ili implicitni (koristiti mnogo simbola). Ako neku situaciju shvatimo kao da nam se nudi stotine ovakvih mogućnosti između dve različite krajnosti-opozita, onda je odluku o izboru kako ćemo se ponašati potrebno donositi posebno u svakoj od njih (pogledati primer na slici 3).

Ove suprotnosti se mogu zamisliti kao dva ekstremna pola jedne linije (pogledati sliku 4).

Puna linija prikazuje sva moguća ponašanja. Kulturalna orijentacija, prema Demorgonu i Molcu,

leži u ograničavanju mogućnosti na toj liniji na manji opseg. Zamislite tačke na liniji sa ocenama od 0 do 10 (0 i 10 su ekstremi polova). Kulturalna orijetacija postavlja prikladno ponašanje na neku tačku, npr. 3. Kao kulturalna bića, mi

shvatamo tu tačku početkom i odlučujemo kako da se adekvatno ponašamo u nekoj situaciji upravo u okolini te tačke. U primeru, može se reći da, po navici, obično biramo rešenja između 2 i 4.

Uzmimo sada u obzir komunikaciju. Možda dolazite iz mesta gde ljudi, na primer, komuniciraju implicitno (znači da izbegavaju duga objašnjavanja, već se dosta oslanjaju na kontekst i ono što se podrazumeva, „što svi već znaju“). Ono što se uobičajeno doživljava kao odgovarajući komunikacioni obrazac, kao „normalno“, prilično je nejasno, implicitno. Vi birate ovaj obrazac kao polazišnu tačku i razvijate svoj uobičajeni opseg ponašanja oko te tačke. To znači, možda ćete u komunikaciji biti više ili manje implicitni, ali nikada nećete postati otvoreni, jasni, eksplicitni. Samo učenjem, u situacijama kada vaš uobičajeni opseg ponašanja dovodi do neuspeha, možete doći do proširivanja svog opsega do mogućnosti da budete eksplicitni u komunikaciji - iako će vam sve to i dalje biti strano.

Kultura se odnosi upravo na taj proces donošenja odgovarajućih odluka između ekstremnih polova različitih mogućnosti prilikom adaptacije. Kulturna orijentacija govori na apstraktan način o tome koja su to ponašanja u prošlosti određene grupe ljudi bila uspešna.

Opseg te orijentacije, domet do koga se nešto doživljava odgovarajućim, toleriše se kao „normalno“ odstupanje, kao normalna adaptacija na situaciju. Ponašanja van tog opsega doživljavaju se kao uznemiravajuća, pogrešna, nenormalna.

Kulture se mogu menjati: kada se opseg oko neke kulturne orijentacije proširi u jednom pravcu, kada ponašanje ljudi koji stvaraju kulturu počne kontinuirano da se kreće na jednu stranu, izvorna orijentacija može se postepeno pomeriti na tu stranu.

U ovom konceptu, kultura nije vezana sa nacijom. Njena suština je u orijentaciji grupe ljudi. Orijentacije prenose porodica, prijatelji, jezik, mesto u kome živimo, oni sa kim živimo ili radimo... Na osnovu svega ovoga, grupe se mogu prepoznavati i prema nekim zajedničkim orijentacijama, kulturama. U zavisnosti od konteksta, ljudi mogu imati različite standarde i opsege u kojima se oni poštuju. Na primer, neko na poslu može biti manje-više eksplicitan i jasan u komunikaciji, dok kod kuće može komunicirati manje-više implicitno. Ipak, ako postoji zajednička osnova na kojoj počivaju standardi

na poslu i kod kuće, oba opsega ponašanja mogu biti jako bliska i preklapati se u velikoj meri.

Prilikom interkulturalnog učenja, ljudi postaju svesni svoje kulturne orijentacije kroz konfrontaciju sa različitim standardima. U ovakvim situacijama, kada ljudi uvažavaju postojanje obe orijentacije, ljudi mogu proširiti repertoar svoga ponašanja, uvećati opseg svojih navika, kako bi obuhvatili obe kulturne orijentacije. Tada, u zavisnosti od situacije, imaju više opcija između kojih mogu da biraju. U principu, što je veći opseg mogućih ponašanja, veće su mogućnosti za akomodaciju, prilagođavanje spoljašnjem svetu. Međutim, sa druge strane, orijentacija koja ima širok opseg praćena je povećanom nesigurnošću: više opcija dovodi do manje stabilnih situacija.

Interkulturalni medijatori ili posrednici mogu biti one osobe čiji je opseg ponašanja ili navika toliko široko razvijen da obuhvata kulturalne standarde obe strane. Ovo otvara mogućnosti za pronalaženje „mesta susreta“ između ponašanja doživljenih kao adekvatna u različitim kulturama.

Demorgonove i Molcove ideje o kulturi privukle su mnoge upravo zato što predstavljaju spoj različitih kulturoloških teorija i modela. Sa druge strane, njihov model, kao takav, potpuno je teorijski, a njegova empirijska provera veoma je ograničena. Da li je uopšte moguće testirati da li ovaj model odgovara realnosti? Ipak, najbolja proba modela bi upravo mogla da bude korist od njega u boljem razumevanju i interpretiranju interkulturalne komunikacije.

Značaj za rad sa mladima

Demorgonove i Molcove ideje mogu pomoći u boljem razumevanju fenomena neophodnosti postojanja i uloge kulture. Takođe, njihov model povezuje kulturu kao koncept sa grupama na svim društvenim nivoima, ne samo na nacionalnom. U radu sa mladima, ovako kompleksan model može dobro doći kada postoji potreba za traganjem za odgovorima na složena pitanja i kada otvarate nove prostore za razmišljanje na temu koncepta kulture.

U praktičnom smislu, model pojašnjava proces interkulturalnog učenja, povećava mogućnost razumevanja sebe samog i načina na koji možemo širiti svoj opseg ponašanja i ophođenja u najrazličitijim situacijama. Model jasno povezuje ovakvo učenje sa iskustvom i naglašava da je interkulturalno učenje uvek izazov, jer je povezano sa osnovnom ljudskom potrebom za opstankom: orijentacijom ili snalaženjem.

DEMORGON (J.) & MOLZ (M.) 1995

Bedingungen und Auswirkungen der
Analyse von Kultur(en) und
interkulturellen Interaktionen,
46 p. in THOMAS A (Hrsg.),
Psychologie interkulturellen Handelns,
Göttingen, Hogrefe.

*

DEMORGON, chez Campus Verlag
(u.a. Hans Merckens, Gunter Gebauer),
*Kulturelle Barrieren im Kopf. Bilanz
und Perspektiven des interkulturellen
Managements*, 2004.

Europa Kompetenz Lernen, 2001.
Interkulturelle Erkundungen. 1999,
*Möglichkeiten und Grenzen
einer internationalen Pädagogik*.

« *Die Kompetenz interkulturellen
Verstehens und Handelns-eine
kritische Analyse* », in Baasner F.
Frankreich Jahrbuch 2003,
dfi, Wiesbaden, 2004.

Arbeitstexte des DFJW, Nr.19.

Demorgon, Wulf, u.a., Binationale,
trinationale und multinationale
Begegnungen - Gemeinsamkeiten und
Unterschiede in interkulturellen
Lernprozessen,

*

MOLZ, Regensburg Universität, 1994
*Die multiperspektivische Theorie von Kultur
von J. Demorgon*
*Analyse Kultureller Orientierungen im
deutsch-französischen Dialog*.

*